

schillend temperament, een schilderij zou gemaakt hebben voor de burgerij, de parochiekerk of het klooster van Seligenstadt.

H. W. STRASSER

HET GRAF VAN HIERONYMUS LAUWERYN TE WATERVLIET

In zijn testament, op 21 juli 1509 opgesteld, bepaalde Hiëronymus Lauweryn o.m. dat hij wenste begraven te worden vóór het hoogaltaar van de door hem gestichte kerk te Watervliet, in een graf waarvan de zerk zou voorzien zijn van een ligbeeld van hemzelf, van zijn vrouw en van zijn overleden dochter Barbara (1). De tekst luidt als volgt (volgens het afschrift Tieleman) :

„ Item, voorts wille ick dat men op mijn sepulthure maecken sal een epitaphium, ende daerop doen legghen een heereclike sarck, ende daerop doe hauwen mijn persoon, ende de persoon van mijn huijsvrauwe ende oock den dach mijnre doodts ofte overlidens, als die manier ende ghewoonte is, ende oock sal men daer doe verheffen in eene cleene forme die presentie van mijnre dochter saeligher ghedachten, maer dit niet hoogher dan tot mijnder gordel toe ”.

Tijdens de Franse bezetting van het einde der 18e eeuw, werd dit graf vernield.

Over het uitzicht van het graf, over de identificatie van de voorgestelde figuren en over de opschriften werd reeds een en ander geschreven; hiermede waren noch-

(1) Van dit testament wordt een kopie gesignaleerd in het Brugse stadsarchief (Fonds Veranneman, nr. 324), die nu echter onvindbaar is. In het kerkarchief van Watervliet bevindt zich een andere kopie, waarop ongetwijfeld een afschrift in de papieren van Dr. E. Tieleman teruggaat. De h. D. Verstraete, die ons dit afschrift bereidwillig ter inzage gaf, heeft dat testament in modern Nederlands en met uitleg, uitgegeven in het weekblad *Vrij Maldegem* van 13 augustus 1960. Een bespreking van het testament is eveneens te vinden bij W. de Haerne, *Rérection de la paroisse de Watervliet en Flandre à la fin du XVe et commencement du XVIe siècle*, 2e deel, in *Messenger des Sciences historiques*, 1894, blz. 3-6.

tans alle problemen nopens het graf niet opgelost (2). Toevallig troffen we een goede beschrijving van het graf en een volledige lezing van de opschriften aan in een handschrift, getiteld: „Superscriptien ende memorien van alle de tomben, sepulturen ende epitaphien van alle gheestelicke, edele ende eersamen personnagien die liggh(e)n begraven, daarvan memorie van is, binnen de cathedrale kercke van S. Donaes der stede van Brugghe in Vlaenderen, ghereculeert bij Cornelis Gail-laert, filius Maertens, sheer Jans zuene, int jaer 1562. Ende bij mij Jaecques de Damhoudere, canoninck der voornoemde kercke uuytgheschreven ende sommige saecken ghecorrigeert, ende epitaphien daerbij ghevoucht desen 14en juni 1603 ” (3). De meeste aantekeningen die in het hs. voorkomen, zijn van de hand van J. de Damhoudere, maar dat is niet het geval met de beschrijving van het graf van Hiëronimus Lauweryn, die op fol. 115 r.-v. door een andere, eveneens 17e eeuwse hand werd geschreven. De tekst luidt als volgt:

In de prochiekercke der stede, vrijhede ende heerlichhede van Watervliet.

Staet een verheven tombe van blau touchesteen met drye figuren daerop ghesneden, te weten: op den oppersten steen de figure van een manspersoone, gheheel int harnasch met de casaque de maille, ende daerop een casaque d'armes, 't hooft ligghende op een kussen, ende boven het hooft de wapenen gheblasonneert mette assementen, rapiere aen zijde, gheleerst ende ghespoort, met een bracke onder de voeten, ende een vrouwepersoon an de slincke zijde liggende met de mantel d'honneur becleet, haer hooft oock rustende op een kussel (!), waerboven een ynghel embrasseert het carreau van haere wapenen neffens die van haeren man ten helfte verdeelt, ende onder haer voeten rustende eenen haezewint. Int midden van welcke twee persoonen is oock ligghende eene jonghe dochtere met het hooft op een kussen met eenen mantel ghelijckerwijs die van de bovenschreven vrouwpersoone, onder haer voet hebbende eenen schildeken met de waepenen van den vader gheseyt Watervliet ofte Lauweryn. Waeronder int viercante staen ghesneden de wapenen van vrouwe ende man, ende de inscriptie van de selve tombe ront-

(2) In de *Inventaris van het kunstpatrimonium van de provincie Oost-Vlaenderen, II. Kanton Kaprijke* (Gent, 1956) handelt Dr. E. Dhanens op blz. 136-137 over dit graf.

(3) Brugge, archief van het bisdom.

somme den opperboort int viercante, luyden met de woorden naervolghende (4) :

„Sepulture mer Jeronimus Lauweryn, ruddere, heere van Watervliet, Poortvleit etc., raed, hoofmeester ende tresorier generael ons gheduchten heeren coninck van Castillien, grave van Vlaenderen etc. ende fondateur deser kercke, die starf den eersten in ougt XVcIX. Ende (blanco)” (5).

Ende boven thooft van de letste vrouwepersoon staen de naervolghende woorden ende inscriptie :

„Ende jonckvrouwe Barble filia mer Jeronimus, vrouwe van Waterlant, die starf anno XVc ” (6).

Onder de selve sepulture ghereleveert als voorseyt ligghen noch tsijdert begraven de naervolghende personen :

„Joncker Marcus Lauweryn, schiltcnappe, heer van Watervliet,

(4) Van het oorspronkelijk opschrift op de boord is nu nog te lezen : „...eryn ruddere heere van Water... heduchten heeren sconynrcx van...”.

(5) In zijn testament spreekt Lauweryn van zijn dochter „saeligher ghedachten”. Hij zegt niets dergelijks van zijn vrouw, wier ligbeeld eveneens de zerk moet versieren; ze was dus nog in leven. Daar zijn eerste vrouw, Jacqueline Pedaert in 1502 overleed en in de Sint-Janskerk te Gent begraven werd (J. Gailliard, *Bruges et le Franc*, I, blz. 363. Brugge, 1857; D. Verstraete, *Watervliet in de XVIe eeuw*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, 11 (1960), blz. 257), heeft hij in zijn laatste wilsbeschikking wel zijn tweede echtgenote bedoeld. Dat wordt bevestigd doordat de sterfdatum van de vrouw op de zerk niet ingevuld is, wat bewijst dat zijn tweede vrouw, Maria Strabant, toen nog in leven was. Het is onbekend waarom die datum later niet werd ingevuld.

Laten we echter opmerken dat een grafchriftenverzameling uit 1852, aangehaald door E. Dhanens (*o.c.*, blz. 137) melding maakt van fragmenten van de zijkanten van het graf waarop het wapen van Lauweryn, van Pedaert, en tweemaal hun gedeeld wapen voorkomen. De aanwezigheid van het wapen van Pedaert bewijst o.i. niet dat Hieronimus' eerste vrouw op de zerk werd voorgesteld, zoals algemeen aangenomen wordt. Het wapen van Pedaert wordt immers genoegzaam verklaard door het ligbeeld van haar dochter Barbara.

(6) Barbara, dochter uit het eerste huwelijk van H. Lauweryn en J. Pedaert, werd in 1504 vrouwe van Waterland, en overleed in 1506 (L. Gilliodts-van Severen, *Soutumes des pays et comté de Flandre. Quartier de Bruges*, V, blz. 161, 313-317, 361-364. Brussel, 1892). In een oorkonde van september 1504 wordt ze vernoemd „Barbette, fille aisnee dudit remonstrant quil a eue de feue damoiselle Jacquemine Peyarts, sa premiere femme”. (L. Gilliodts-van Severen, *o.c.*, blz. 314).

Van dit opschrift is nu nog te lezen : „Ende jonckvrouwe Barble...”.

Waterlant, Philippine etc., den welken onghetraut overleden is op den (blanco) 1610.

Ende mervrauue Françoise Lauweryn, naer de doot van haeren bovenschreven broeder, vrouue van Watervliet, Waterlant, Philippine etc., de welke twee bovenschreven kynderen waren van wijlent joncker Guido Lauweryn, filius Mathias, gheprocreert bij vrouue Joanna de Deurnaghele, dochter van joncker Philips, heere van Vroilandt, Zeghershove etc. Zij was weduwe van mer Maximilian le Boeuf, rudder, heere van Backelroo, in zijn leven capitain van cuirassen te peerde, ende gouverneur der stede ende district van Weert in Brabant, alwaer hij in de prochiekerke begraven licht; hij overleet (blanco) anno 1607. Ende zij (blanco) anno 1630". In de rand staat : „Nota dat desen mer Maximilian le Boeuf is in zijn jonckheyt gheweest page van den conynck van Spaingnen Philippus den 2" (7).

In 1893 werden op het kerkhof te Watervliet enkele geringe fragmenten van de grafzerk weergevonden, waarmede men getracht heeft het oude graf terug samen te stellen; dit nieuw monument staat nu rechtop in de kooromgang opgesteld (8). De „herstelling", die met plaaster werd uitgevoerd, is op een tamelijk gedurfde wijze gebeurd. We willen hier o.m. op volgende feiten wijzen.

— De beide figuren werden omzeggens geheel naar eigen inzichten en met zeer weinig oude stukken samengesteld.

— Het fragment van een vrouwenkleed, waartegen een klein schild met het wapen van Lauweryn gebeeldhouwd is, en dat nu deel uitmaakt van de vrouwenfiguur, behoorde volgens de hier meegedeelde 17e eeuwse tekst, bij het ligbeeld van de dochter Barbara.

(7) In een hs. van Foppens, *Epitaphia Brugensia* (Brussel, Koninklijke Bibliotheek, Hs. kabinet, nr. 6055) wordt het graf op de volgende manier beschreven : „In ecclesia parochiale de Watervliet. Sepultura magnifice elevata ex ceruleo ac lydio lapide, cum tribus figuris supra sculptis aliisque ornamentis et hac inscriptione. „De opschriften vertonen enkele spellingsvarianten met de teksten uit het Brugse hs.

(8) Tot het oorspronkelijk beeldhouwwerk, dat nog geen vijfde van het grafmonument van Lauweryn uitmaakt, behoort het linker bovengedeelte met helm en schriftriel, de voorarmen en de handen van de man, een gedeelte van zijn rechter been, het totaal verminkt gezicht van de vrouw, het benedengedeelte van een vrouwenkleed met schildje waarop het wapen van Lauweryn staat.

— Dit laatste ligbeeld is bovendien in het nieuw grafmonument weggelaten. Wel is nog aanwezig een gedeelte van de banderol die boven het hoofd van Babara was aangebracht, en waarop nog te lezen is: „*Ende joncvrauwe Barble.*”

Deze zg. herstelling werd uitgevoerd door de h. R. Roomsch-Blanchaert uit Gent, die in een brief van 14 september 1895, gericht aan een lid van de kerkfabriek van Watervliet, het werk als volgt beschreef (9) :

„Het is dank aan de onvermoeibare ijver van E.H. Pastoor dat er, na bijna het geheele kerkhof omgedolven te hebben, enige geringe stukken gevonden zijn van de deksteen der tombe. Na langdurige opzoekingen, vergelijkingen en studies met de hulp van August Van Assche en Frans De Potter, ben ik er in gelukt deze deksteen te herstellen zoals hij heel waarschijnlijk, op enige kleine bijzonderheden na, zal geweest zijn. Ziet er hier een beknopte beschrijving van. De steen is vervaardigd geweest uit één stuk, met de beelden en alles wat ze omringt, Doorniksche blauwen arduin, en heeft het karakter van het laatste gotische tijdvak (begin 16e eeuw). De ridder, in krijgsgewaad en biddende houding, de handen gevouwen, ligt platrugs op den steen met het hoofd op een kussen rustend; aan de voeten, en er op steunende een hazewindhond; Loven het hoofd is zijn wapenschild aangebracht bekoord door een helm waaruit „lambrequins” voortvloeien, dewelke wapenschild en helm zeer sierlijk omringen (dit stuk is bijzonder goed bewaard en zeer merkwaardig). Naast de ridder, aan zijn linkerzijde, ligt zijn echtgenote, ingsegelijks in biddende houding; volgens De Potter zouden er twee vrouwen op de steen gelegen hebben. Daar ik er echter niet het minste spoor van kunnen ontdekken heb, zo heb ik mij bepaald er enkel één op op te brengen daar het, mijns inziens, hier enkel geldt de gevonden stukken zooveel mogelijk voor te stellen op hunne oude plaats en niet iets nieuws voort te brengen (enz.)”.

Daar de ontbrekende gedeelten met plaaster uitgevoerd werden en het graf onder de oorlogsomstandigheden te lijden had, zou een verstandige restauratie, volgens de huidige normen, zonder veel moeite kunnen verricht worden. Zo zouden de oorspronkelijke fragmen-

(9) Een afschrift uit het archief van wijlen Dr. E. Tieleman werd ons door D. Verstraete medegeedeeld. Waarvoor onze beste dank.

Musée Gruuthuse, Bruges.

Armoire aux privilèges et titres du consulat de Castille-Léon à Bruges, 1441.

Copyright A.C.L., Bruxelles.

ten duidelijk kunnen aangegeven worden, door het overige van de figuren enkel door ingegrifte lijnen in de zerksteen aan te duiden. Het spreekt vanzelf dat dan ook de dochter haar rechtmatige plaats tussen haar ouders zou dienen te bekomen! Derwijze zou Hieronymus Lauweryn, de stichter van Watervliet, een grafmonument krijgen, dat hem waardig is.

L. DEVLIEGHER

L'ARMOIRE AUX PRIVILEGES ET TITRES DU CONSULAT DE CASTILLE-LEON A BRUGES EN 1441.

Lorsque le 23 avril 1441 les marchands du royaume de Castille-Léon (1) élaborèrent des statuts et se constituèrent en gilde à Bruges, ils choisirent six consuls parmi eux. Ils les chargèrent de la conservation des privilèges et titres de la nation, mirent à cette fin un coffre (*arca*), muni d'une serrure, à leur disposition et confièrent à chacun d'eux un exemplaire de la clef. Le 1er décembre 1467 les archives du consulat étaient encore conservées dans ces conditions (2).

Au 30 octobre 1547 les membres de la gilde marchande de Castille-Léon à Bruges n'étaient plus que trois consuls (3). Ils décidèrent à cette date de munir le coffre (*cajón*) aux privilèges et titres de trois serrures différentes et de donner à chacun des consuls une des clefs corres-

(1) Les noms „Castille”, „Castille-Léon” et „Espagne” sont synonymes dans les textes de la fin du moyen âge et du début de l'époque moderne. Sont naturellement aussi équivalentes à cette période les expressions „nation de Castille”, „nation de Castille-Léon” et „nation d'Espagne”. Cf. J. Finot, *Relations commerciales et maritimes entre la Flandre et l'Espagne au Moyen Age* (Annales du Comité flamand de France, t. XXIV, 1898), pp. 21-22, 280. J. Marechal, *La colonie espagnole de Bruges du XIVe au XVIe siècle* (Revue du Nord, t. XXXV, 1953, pp. 5-40), p. 6.

(2) L. Gilliodts-van Severen, *Cartulaire de l'ancien consulat d'Espagne à Bruges* (Bruges, 1901-1902), pp. 97-102.

(3) Pour le mode d'élection des consuls de la nation de Castille-Léon à Bruges, cf. J. Marechal, *Colonie espagnole*, pp. 24-25. Dans cette gilde marchande on élut invariablement trois consuls au XVIe siècle. Cf. pour la liste, Archives de la ville de Bruges, *Archives du consulat de Castille ou d'Espagne à Bruges, Ayuntamientos, 1502-1608*.